

«Права людини - твої права»

Серед проблем, які вирішує народ України, однією із найгостріших є проблема здійснення прав людини та громадянина. Для того щоб у повному обсязі реалізувати права, свободи та обов'язки людини і громадянина, необхідно їх знати. Дослідження та вивчення прав, свобод та обов'язків людини і є предметом цієї роботи.

Загально визнаним є те, що право і свобода - це гарантовані чинним законодавством вид і міра можливої поведінки людини та громадянина у суспільстві та державі. До того ж більшість авторів ототожнюють право і свободу, розглядаючи їх як рівнозначні явища. Деякі автори під правом розуміють можливості людини, забезпечені певним процесом регламентації порядку його здійснення, а під свободою, як правило, розуміють таку сферу поведінки людини, куди держава не повинна втручатися. Отже, свобода означає автономність людини від держави. Р. Даль вважав, що бути автономним означає не бути під контролем іншого, бути незалежними. Права та свободи людини, їх соціальне призначення в суспільстві, - одна з найбільш важливих проблем історичного, соціального та культурного розвитку людства. Вони незмінно знаходилися і сьогодні знаходяться в центрі уваги філософської, політичної, правової, етичної, релігійної та інших форм суспільної думки.

Поняття прав людини як окрема категорія виникло ще в епоху Просвіти. Тоді розвинулась думка, що природа наділяє людину певними невід'ємними фундаментальними можливостями, які можуть бути протиставлені урядові, але мають ним охоронятися. Відтоді права людини розглядаються як природні елементарні передумови гідного людського існування.

Основним у характеристиці прав та свобод людини і громадянина завжди визнавалось те, що вони повинні бути під захистом держави та закону. Більше того, стверджувалось, що будь-які суперечки стосовно прав мають розглядатися компетентним, безстороннім і незалежним судом, який міг би застосовувати процедури, які забезпечать повну рівноправність та справедливість щодо широкої громадськості та відкритого проголошення прийнятих рішень.

Класифікація прав і свобод людини та громадянина

Треба зазначити, що розгляд в літературі стосовно основних прав і свобод людини і громадянина супроводжується помітною термінологічною різноманітністю. Для позначення суб'єктивних прав використовуються поняття «громадянські права», «конституційні права», «індивідуальні права», «основні права», «основні права і свободи».

Не зупиняючись на всіх відмінностях, які до того ж не завжди мають чітке смислове навантаження, слід зазначити що, потребують роз'яснення саме питання пов'язані з розрізненням прав і свобод, а також прав людини і

прав громадянина оскільки ці поняття набули поширення в національному законодавстві, у тому числі в Конституції України. Так, у розділі II „Права, свободи та обов’язки люди і громадянина» йдеться про права і свободи, про право на свободу або лише право свободи. Тому постає питання: які ж ознаки відрізняють права людини від її свобод. Відразу необхідно підкреслити, що за своєю юридичною природою та системою гарантій права і свободи практично ідентичні. Вони окреслюють соціальні можливості людини у різноманітних сферах суспільних відносин, що забезпечуються державою.

Водночас аналіз конституційного законодавства показує, що терміни «свобода» і «право на свободу» вказують на широкі можливості вибору індивідуальної (але неконкретизованої) поведінки, в результаті якої суб’єкт може оволодіти певним соціальним благом. Так, у ч. 1 ст. 35 Конституції України закріплено положення про те, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання, а у ч. 1 ст. 54 підкреслено, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної діяльності. Термін же «право» (суб’єктивне) визначає конкретні дії людини (наприклад, право брати участь в управлінні справами держави, обирати і бути обраним).

Інакше кажучи, термін «свобода» означає можливість вибору і здійснення певних дій, наслідком чого є оволодіння суб’єктом певним суспільним благом, тоді як термін «право» безпосередньо забезпечує оволодіння останнім.

Таким чином, відмінність між поняттям «право» і «свобода» є значною мірою умовна, оскільки вони означають юридично визнану можливість для особи вибирати вид і міру своєї поведінки. Також, треба звернути увагу на те, що поняття «свобода» переважно розуміється як невтручання у внутрішній світ людини і громадянина (свобода совісті, світогляду, віросповідання, свобода думки, свобода літературної, художньої, наукової творчості). Розуміння поняття «право» більшою мірою пов’язане з тим, що для його реалізації необхідні позитивні дії з боку держави або правомочність людини на участь у діяльності окремих політичних і економічних структур (право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної чи моральної шкоди; гарантування кожному знати свої права і обов’язки; право на безпечне довкілля; право на освіту; право на охорону здоров’я тощо). Недивно, що для розуміння терміна «право» нерідко застосовується термін «свобода». Так, наприклад, усю сферу політичних прав з чітко визначеними повноваженнями називають свободами.

Треба наголосити на розмежуванні у Конституції України основних прав і свобод права і свобод людини і права і свободи громадянина. Такий підхід не є традиційним для нашого конституційного законодавства, яке раніше зводило становище людини лише до її взаємозв’язку з державою як громадянина, що одержав свої права в «дар» від державної влади і тому був цілковито їй підпорядкований. Встановлюючи ці відмінності між людиною і громадянином, Конституція України відновлює ті загальнолюдські особливості, що були утверджені ще в результаті буржуазних революцій і

дістали втілення у законодавчих актах, які закріпили рівність, свободу, право на щастя, - у Декларації незалежності 1776 р., «Білі про права» 1791 р. (США), Декларації прав людини і громадянина 1789 р. (Франція).

Зазначене «роздвоєння» людини, яке безпосередньо впливає з розрізнення громадянського суспільства і держави, сприяє подоланню однобічного розгляду людини у взаємозв'язках лише з державою, звуження її сфери на самовизначення. Людині як такий відводиться автономне поле діяльності, де рушійною силою є її індивідуальні потреби. Реалізація здійснюється у громадянському суспільстві, заснованому на приватній власності, родині, усій сфері особистого життя. Держава не повинна втручатись у ці відносини, вона має охороняти їх від втручання будь-яких інших суб'єктів. У громадянському суспільстві таким чином на основі прав людини створюються умови для самовизначення, самореалізації індивідуальності останньої, забезпечення її автономії та захисту від будь-якого незаконного втручання, тобто для реалізації приватних інтересів.

Права громадянина охоплюють сферу відносин індивіда з державою (сферу публічних інтересів), в якій він розраховує не лише на захист своїх прав від незаконного втручання, а й на активне сприяння держави їх реалізації. У розділі II Конституції України права і свободи індивіда викладено з урахуванням визначеного принципу. Це дістає вияв у формулюваннях статей. Так, там, йдеться про права людини, застосовуються такі формулювання: «кожний має право», „кожному гарантується” тощо. Це свідчить про визнання прав і свобод за будь-якою людиною, що знаходиться на території України, незалежно від того, чи є вона її громадянином, іноземцем або собою без громадянства.

Конституція визначає і права, що належать лише її громадянам. Це здебільшого політичні права: права на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, виборчі права тощо. Водночас у Конституції визначено обов'язки, які покладаються на всіх осіб, які перебувають на території України, та обов'язки, які мають виконувати лише громадяни нашої держави. У зв'язку з цим доцільно звернути увагу на формулювання, які містяться у міжнародному пакті про громадянські та політичні права прийнятого 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 : «кожна людина має право на свободу і особисту недоторканість» (ст. 9), «ніхто не може бути позбавлений свободи на тій підставі, що він не в змозі виконати якоесь договірне зобов'язання» (ст. 11); «всі особи є рівними перед судами і трибуналами» (ст. 14). Ці та інші особисті права сформульовані стосовно до людини, яка може бути, а може й не бути громадянином тієї чи іншої держави. Однак у ст. 25 цього акта, що закріплює політичні права (право на участь у веденні державних справ, право голосувати в бути обраним, допускатися у своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби), застосовано термін «кожний громадянин». Звідси чітко впливає, що наслідком розрізнення термінів і понять «людина» і «громадянин» є розмежування сфери приватних і публічних інтересів, а отже, й правового статусу індивіда.

Одним з особливих ознак основних прав і свобод, як вже було зазначено вище, є їх нормативна закріпленість у конституції відповідної держави. Спрямованість конституційно-правової регламентації статусу людини і громадянина на міжнародно-правові стандарти є загальною тенденцією в нормативно-правовому закріпленні основних прав і свобод особи не тільки в Україні та в інших країнах СНД, а й у цілому у міжнародному співтоваристві, що свідчить про намагання людства забезпечити права особи, її гідність, захист в якій би країні вона не проживала. Історія свідчить, що людству невідома ситуація, коли б не було необхідності докладати зусилля для підтримки і захисту прав і свобод індивіда. Кожне покоління по-своєму відповідає на вічний виклик історії, пов'язаний з обстоюванням таких великих цінностей, як свободи і права людини. Конституція України, виходячи з ідеалів гуманізму і справедливості, закріплює широкий каталог прав і свобод людини і громадянина, який вже є загальновизнаним у світовому співтоваристві і є надбанням світового конституціоналізму. Найважливішими для доктрини і практики прав людини в Україні є Загальна декларація прав людини (1948р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), інші пакти про права людини, і особливо Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 р.) Оскільки Україна вступила в Раду Європи, підписавши при вступі Європейську конвенцію 1950 р., що зобов'язує сприймати її зміст з позиції європейського права в галузі прав людини.

Висновок

Таким чином, основні права і свободи людини і громадянина — це невід'ємні права і свободи, які належать особі від народження, є основою правового статусу, закріплені в конституції держави і мають найвищий юридичний захист. Найважливіші та найскладніші взаємовідносини між людьми і взаємозв'язки між державою та індивідом регламентуються в юридичній формі шляхом формулювання саме прав, свобод і обов'язків, які утворюють у своїй єдності основи правового статусу індивіда, що є однією з найважливіших не тільки правових, а й політичних категорій. Найістотнішими ознаками прав і свобод людини і громадянина є: природність, невід'ємність від особи, рівність, соціальна обґрунтованість, відповідність міжнародним стандартам, гарантованість державою. Історичний розвиток концепції прав і свобод людини включає в себе три покоління: негативних, позитивних та колективних прав.

Проблема забезпечення прав і свобод особи, надання їм реального характеру належить не лише до розряду практичних. В сучасних умовах побудови правової держави і розвитку громадянського суспільства важливим є створення цілісної наукової концепції забезпечення прав і свобод особи, яка включатиме широке коло теоретичних положень стосовно поняття суті і змісту забезпечення прав і свобод, структури і механізму його функціонування. У забезпеченні конституційних прав і свобод велику роль відіграють органи місцевого самоврядування.

Дійсне «середовище проживання» для прав людини є можливим при демократії, демократичній правовій державі. Демократія, правова держава та права людини є невіддільними одне від одного. Правова держава — гарантія реальності прав людини у плані її захисту від порушень з боку апарату влади, а права людини — головна умова та ознака демократії, гуманістичний, людський вимір правової державності.

Дніпровське
районне управління
юстиції у м. Києві